

טווס מלנכולי

שירתו של תנחום אבגר אינה מבקשת דבר מלבד להיות שירה, והיא אכן לוכדת רגעים כמו שרק לשון שירית יכולה ללכוד

הימים היו יפים מאתנו

תנחום אבגר. הוצאת אבן חושן, 99 עמודים, 54 שקלים

דוד (ניאו) בוחבוט

שירה

בספרו החדש מוכיח תנחום אבגר, שוב, כמה מעמיקה ומתחכמת היא הפשטות, במובנה המעורר, המרייק בלשון וברגש. לא מתחכמת. בהירה כעונג פשוט, מידי, יומיומי. שירה שכתובה במעין טון ריבורי, אך מלות הריי בוד הן מלות שירה צרופה. אוהיר מראש: שירתו אינה מעוררת בקוראים בהלה של התרגשות קיי צונית. היא אינה פונה לאינטלקט סבוך ומרוכז. היא אינה "שירה גדולה", אלא שירה "פשוטה" במובנה הנקי ביותר של הפשטות.

"הימים היו יפים מאתנו" ראה אור לאחרונה והוא מאגד את שיריו של אבגר מספרים קודמיים ואת שיריו החדשים, שתופסים את הנפח הנרחב של הרכב השירים בספר הזה. ניכר כי קסמו המסוים של אבגר הוא שילוב מעוצב של קול רגיש ואנושי, ואילו נדרשת להמשיל את שירתו לאדם, הייתי קובע שאדם זה הוא "נעים הליכות", שהשיח עמו מנעים את זמנו ומעורר בנו נחת. אך הוא אינו מנומס יתר על המידה, אינו מיופייף, אינו ערג להרשים אותנו ואינו עושה עלינו ניסויים של התקבלות. יש בו איזו אלגנטי טיות אנושית, ועם זאת חציפות משוננת, שובבות מרוככת, קלות דעת חיונית.

יש בספר שירים שמצליחים לחצות גבולות של יופי. כמו, למשל, ההגדרה הוותיקה והמי צוינת בשיר "מה זה שירה (בשלושה פרקים)": "ידיד קרוב, שאינו שוחר שירה/ אמנם, אך גם אינו/ מתעב שירה להכעיס/ שאל אותי: מה זה שירה. / מה זה שירה/ בעצם". ובהמשך: "שירה היא צבע/ הנפש, לאחר שהיא (הנפש)/ מתארה". כך, בצורתו האופיינית, בריבור בלתי מתיימר, מצליח אבגר ללכוד מהלכים נפשיים ורגעים מעשיים של החיים.

השירים היפים ביותר בספר הזה הם דווקא אלו הקצרים, הקולעים, המתומצתים, בעלי האמירה השירית, האישית, המוחצת (באגרוף מרוכז): "ירח לבן מופרך זע באפלת/ הליל כמי טה של עיור-/ לא לי עורר ישני-/ עולם משני תם" (עמ' 51). אה: "סתיו רפוי ככפפה, ברושים/ נחושים". צינוד השקאה זנוח עורר בי/ געגוע" (עמ' 61). אפשר להגדיר את אבגר כמומחה לענייני שירים קצרים. הוא יודע כיצד להעמיד על הרגליים שיר המורכב מדימויים סנטימנטליים ספורים, שהם המסד הבסיסי לשיר כולו.

כאשר הדימויים מצטיינים ביכולת להפתיע או לעורר חידוש - השיר כולו עומד בשלמותו, כשולחן על רגלי הדימוי. לעתים הדימויים אינם מושלמים, או מושלמים בחלקם (כלומר, לוקים בסנטימנטליות מתקתקה), כמו בשיר "כשהשמש מעריכה" - "כשהשמש מעריכה/ כטווס מלני כול/ ידעתי שהחיים אינם אלא/ החמצה אחת נפלאה". ברור שמדובר בשיר מקסים. אך אפשר להבחין בכך שרק מתציתו הראשונה מקסימה

אותנו בצדק בזכות הדימוי המפתיע: "כטווס מלנכולי", ואילו המחצית השנייה של השיר, יש בה קצת מיכולת ההקסמה ההמונית של כרוזת רגש כובשות, שיש בהן משהו קלישאתי: "ידעתי שהחיים אינם אלא/ החמצה אחת נפלאה". אלא שזו קלישאה יפה באמת, "מבוגרת", כי האמת שבניסיון היא לפעמים האמת שבקלישאה.

אבגר כותב מתוך עמדה אנושית מנוסה. שירים רבים בספר מאופיינים בקול "סיכומי" המנסה ללכוד כל מיני רגעים במבט לאחור, כמו למשל בשיר היפה "האושר הוא כתום": "אמי היתה אשה קצת מלנכולית, ומלנכוליה/ - אתם יודעים - היא לא בדיוק שם של פרח" (עמ' 28). ושוב, הלשון הסנטימנטלית המרויקת מייצבת את השיר: "כשרגשות נוקבים של מור עקה ולא/ היו נמהלים ברגשה קלה/ ובשמץ של שמחה בלומה/ שהיו יוצרים יחד/ תערובת מזרח מופרכת של חיים אפשריים".

לא חסרים שירים יפים בספר הזה, הן בין הקודמים הן בין החדשים. בנוף של השירה הע" ברית העכשווית, אין ספק שזאת נחמה נעימה.

השירים היפים ביותר בספר הזה הם דווקא אלו הקצרים, הקולעים, המתומצתים, בעלי האמירה השירית, האישית, המוחצת (באגרוף מרוכז): "ירח לבן מופרך זע באפלת/ הליל כמי טה של עיור-/ לא לי עורר ישני-/ עולם משנתם"

כי הקול שבספר הוא לפני הכל קול של משורר: לא של אקטיביסט, לא של פובליציסט, לא של פציפיסט ולא של פמיניסט. לפני הכל, נשמע קול המשורר. שירתו של אבגר אינה מבקשת דבר מלבד להיות שירה, והיא אכן לוכדת רגעים כמו שרק לשון שירית יכולה ללכוד. והיא מפשטת מחשבות כפי שאפשר לפשט תכנים אך ורק בתוך התבנית הקרויה "שירה".

אבגר מראה לנו כיצד בשורות ספורות אפשר לגעת באינספור. וכיצד אפשר במידה מספקת של כשרון ציורי, בדישום צורני קליל ובאינטליגנציה רגשית בלתי מבוטלת, לתאר את הרגע כולו. שירתו יפה ולא מיופייפת, צנועה אך לא "מצטנעת". יש בה מידה מפוארת של ענווה אנושית ושקיפות רגשית שמעוררת רוח היקסמות מהנה. כמו בשיר, משנת 1983 "נפוליאון, בגילי": "נפוליאון, בגילי, כבש/ את מחצית אירופה/ אני אפילו לא/ את אפס קצה/ של נפשי"; או בשיר אחר, "מרחק של געגוע", אותה מידה של ענווה גלוית לב: "במרחק של געגוע/ עומרת מי שהיתה פעם נעורתי/ קטנה ולא-זוהרת כנפשי". גם כאן הסנטימנט צועק אמת והרגש מרייק. הדיוק הרגשי והלשוני אצל אבגר, הוא סוד הקסם. או כהגדרתו העדינה בשיר "באמסטרדם, בשלהי של אביב": "אותו רגש חמקמק/ מתוך כוודר".